

A területi igazságos átmenet tervek helyzete Közép- és Kelet-Európában

2021. december + 2022. márciusi frissítés Szlovákia

Fotó: Hasan Zahra a Pexelsről

Ez a tájékoztató a területi igazságos átmenet tervekkel kapcsolatos frissítésekről szóló sorozatunk ötödik kiadványa. Az idáig megjelent tájékoztatók:

- [Kisokos a méltányos átállásra vonatkozó területi tervekhez: 2020. július](#)
- [Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe: October 2020](#)
- [Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe: March 2021 update](#)
- [Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe: July 2021 update](#)

Lásd még: [Overview of Polish Territorial Just Transition Plans](#)

Szlovákiáról frissítés: https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2022/03/2022-03-10_Slovak-Annex-to-the-TJTP-briefing.pdf

További információ:

Magyarul – MTVSZ:

Botár Alexa

éghajlatvédelem és

energia programigazgató, MTVSZ

alexa@mtvsz.hu

Perneczky László

energia programfelelős, MTVSZ

perneczky.laszlo@mtvsz.hu

Miłostawa Sępień

igazságos átmenet koordinátor

CEE Bankwatch Network

miłostawa.stepien@bankwatch.org

Jens Hunsbeth Schreuder

az uniós igazságos átmenet

szakpolitikai felelős

Policy Officer

CEE Bankwatch Network

jens.h.schreuder@bankwatch.org

További információ:

bankwatch.org

Tartalom

Bevezetés	3
1. rész A területi igazságos átmenet tervek jelenlegi helyzete	4
2. rész Partnerség	7
3. rész Összeegyeztethetőség a szolgálati munkadokumentummal	11
4. rész Következtetések és ajánlások	23

A különböző területi igazságos átmenet terveket a CEE Bankwatch Network programfelelősei értékelték:

Todor Todorov (Bulgária); Zuzana Vondrová (Csehország); Maris Pedaja (Észtország); Perneczky László (Magyarország); Magdalena Bartecka (Lengyelország); Dan Dobre (Románia); Lenka Ilčíková (Szlovákia).

Funded by

'The RegENERate project has received funding from the LIFE Programme of the European Union.'

CEE Bankwatch
Network

Bevezetés

Az Európai Unió tagállamai kötelesek területi igazságos átmenet terveket (TJTP-k) készíteni, amelyek előfeltételei annak, hogy hozzáférjenek az igazságos átmenet mechanizmusa szerinti különböző finanszírozási rendszerekhez. Az igazságos átmenet mechanizmusa három pillérből áll: az Igazságos Átmenet Alapból, az InvestEU csomag keretében létrehozott igazságos átmenet programból és egy új, közszektorbeli kölcsönkonstrukcióból. A különböző finanszírozási forrásokból a 2021-2027 közötti költségvetési időszakban összesen várhatóan mintegy 55 millió EUR-t mozgósítanak. Ezt az összeget a követelményeknek megfelelő és finanszírozásra jóváhagyott régiók között osztják szét.

A tervek felvázolják a részt vevő országok várható átállási folyamatát, beleértve a leginkább érintett régiókat és az átállásnak ezekre a régiókra gyakorolt hatását, valamint azt, hogy a folyamat hogyan biztosítja a nyilvánosság részvételét, a nyomon követést és az értékelést, továbbá a tervezett műveleteket. Amióta ezeket a terveket az Igazságos Átmenet Alapról szóló rendeletjavaslatban 2020 januárjában bejelentették, a CEE Bankwatch Network aktívan részt vesz a területi igazságos átmenet tervek kidolgozásában. Az Európai Bizottság bejelentette, hogy technikai segítséget nyújt a tervek kidolgozásához annak a 18 országnak, amely ezt kérte, annak érdekében, hogy a tervezési szakasz 2021 végéig befejeződjön.

A ¹Bankwatch 2020 júliusában mutatta be a tervek egyes szakaszaira vonatkozó ajánlások ellenőrző listáját. A területi igazságos átmenet tervek helyzetéről szóló első tájékoztatónk 2020 októberében jelent meg, és elsősorban a tanácsadók kiválasztási folyamatait, a nemzeti kormányok tervezetek elkészítésével kapcsolatos tudatosságát és a helyi érdekelt felek bevonását tárgyalta a szénhasználat kivétele által érintett régiókban.² Ezt követte egy 2021. márciusi frissítés,³ amely elsősorban a munkacsoportok létrehozására és a technikai segítségnyújtásra összpontosított. A legújabb kiadás 2021 júliusában jelent meg, középpontjában elsősorban a partnerségi elv alkalmazása és a területi igazságos átmenet tervekben szereplő szén-dioxid-mentesítési törekvések álltak.⁴

A 2021. decemberi tájékoztató négy részből áll. Az első rész a **területi igazságos átmenet terv általános előrehaladását** tekinti át hét közép- és kelet-európai országban: Bulgáriában, Csehországban, Észtországban, Magyarországon, Lengyelországban, Romániában és Szlovákiában. A második rész részletesen bemutatja az Európai Unió **partnerségi elvéhez** való csatlakozás különböző szintjeit a fent említett országokban. A harmadik rész a különböző területi igazságos átmenet terveknek a Bizottság nemrégiben közzétett, az igazságos átmenet tervekről szóló **szolgálati munkadokumentummal** ⁵ való összeegyeztethetőségére összpontosít. A negyedik rész a tájékoztató előző részeiben szereplő elemzésekből eredő **ajánlásainkat** tartalmazza.

¹ CEE Bankwatch Network, [Territorial Just Transition Plan Checklist](#), CEE Bankwatch Network, 2020. július.

² CEE Bankwatch Network, [Status of the Territorial Just Transition Plans in Central and Eastern Europe](#), CEE Bankwatch Network, 2020. október 14.

³ CEE Bankwatch Network, [Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe: 3 March update](#), CEE Bankwatch Network, 2021. március 3.

⁴ CEE Bankwatch Network, [Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe: July 2021 update](#), CEE Bankwatch Network, 2021. július 9.

⁵ Európai Bizottság, [Bizottsági szolgálati munkadokumentum a területi igazságos átmenet tervekről](#), 2021. szeptember 23.

1. rész: A területi igazságos átmenet tervek jelenlegi helyzete

A folyamat kialakítása

Az ebben a tájékoztatóban vizsgált országok mindegyike kijelölt egy minisztériumot, amely a területi igazságos átmenet tervek elkészítését felügyeli. Észtország kivételével, amely nem nyújtott be pályázatot, valamennyi ország igénybe veszi az Európai Unió technikai segítségét a tervek kidolgozásához. Az egyes országok között némi eltéréssel ugyan, de az igazságos átmenetre vonatkozó működési programok véglegesítésének tervezett ütemtervét 2021 negyedik negyedévére, míg az intézkedések tervezett bevezetésének elkezdését 2022 első negyedévére időzítették.

Meg kell jegyezni, hogy a tervezetek jelenlegi státusza a folyamat ezen szakaszában még nem egyértelmű. A különböző dokumentumtervezetek módosítására irányuló eljárások nem egyértelműek, és úgy tűnik, hogy a különböző kormányzati szinteken gyakran átfedések vannak. Ezekben az esetekben a terveket hivatalosan még nem adták át a Bizottságnak, és a módosított változatokat sem bocsátották a többi érdekelt fél rendelkezésére. Más esetekben a tervezetek Európai Bizottságnak történő nem hivatalos benyújtását követően a Bizottság és a különböző nemzeti és regionális hatóságok, amelyek az adott országban az igazságos átmenet folyamatáért felelősek, visszajelzést küldtek egymásnak. Az esetek többségében azonban a folyamat egyéb érdekelt felei, például a nem kormányzati szervezetek (NGO-k) nem kaptak részletes tájékoztatást a visszajelzések tartalmáról az illetékes minisztériumoktól és/vagy az Európai Bizottságtól, és nem kaptak információt a különböző tervek jelenlegi formájáról sem. Ennek következtében **a tervek aktualizált változatához és a javasolt módosításokra vonatkozó információkhoz való hozzáférés korlátozott volt; ezért az alábbi elemzések a folyamatban lévő módosítási folyamat előtt nyilvánosan hozzáférhetővé tett tervezeteken alapulnak.** A dokumentumban használt tervváltozatok a 2021. december 6. előtt nyilvánosan hozzáférhetővé tett utolsó változatok voltak.

Bulgária

Bulgáriában három területi igazságos átmenet terv kidolgozása zajlik, amelyek a **Sztara Zagora**, a **Pernik** és a **Kjusztenkil** régiót érintik. A PricewaterhouseCoopers tanácsadó cégnek november végéig kellett az Európai Bizottságnak jóváhagyásra benyújtania a tervek felépítésére vonatkozó ajánlásait. A Bizottság végleges jóváhagyása 2021 negyedik negyedéve és 2022 második negyedéve között várható. A végrehajtás 2022 negyedik negyedévében várható.

Csehország

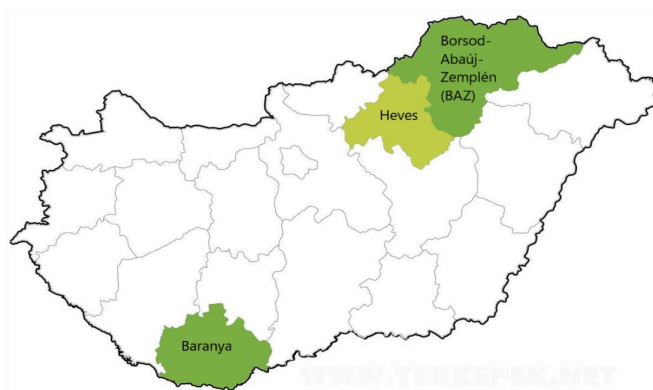
Csehország három területi igazságos átmenet tervet dolgozott ki, amelyek az **Ustecký**, a **Moravskoslezský** és a **Karlovarský** régióra vonatkoznak. A terveket most stratégiai környezeti vizsgálatnak vetik alá, és további párbeszédet folytatnak az Európai Bizottsággal. A tervek végleges jóváhagyása 2021 végére vagy 2022 elejére várható.

Észtország

Észtországban egy területi igazságos átmenet terv van kidolgozás alatt, amely az **Ida-Virumaa** régióra vonatkozik.⁶ A terv legutóbbi változatát 2021 októberében vált elérhetővé nyilvános konzultációra. Az érdekelt felek 2021. november 1-jéig fűzhettek hozzá észrevételeket. Nem érkezett visszajelzés arra vonatkozóan, hogy az érdekeltek által benyújtott észrevételek beépültek-e a tervezetbe, és ha igen, milyen mértékben. A legfrissebb információk szerint a TJTP-t 2021 december első heteiben küldik el nem hivatalosan az Európai Bizottságnak. A Bizottsághoz történő hivatalos benyújtás határideje 2022 márciusa.

Magyarország

Magyarországon három területi igazságos átmenet tervet dolgoznak ki. A tervek a **baranyai, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei** és a **hevesi** bányavidékekre vonatkoznak.

1. térkép. Magyarország három igazságos átmenet területe⁷

A tervvázlatokat májusban nyilvános konzultáció céljából megosztották az érdekelt felekkel. A nyilvános részvételi szakasz júniusi lezárását követően az Innovációs és Technológiai Minisztérium 2021 augusztusában a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP+) 5. fejezeteként véglegesítette és benyújtotta a terveket. Októberben a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program részeként közzétették a tervek összefoglalóját.⁸ A benyújtott tervek tartalma nem változott, csak hivatkozásokkal és a tervezett költségvetés vázlataival egészültek ki a korábban bemutatott tervek. A TJTP dokumentumok teljes egészében még nem váltak nyilvánosan hozzáférhetővé (2022. márciusi állapot).

⁶ [Óigrlase ülemineku territoriaalne kava](#) (Területi igazságos átmenet tervezet az Ida-Virumaa régió számára), *Ida-Virumaai Õnkormányzatok Szövetsége*, 2021. október 1.

⁷ Eredeti térkép, Perneczky László, MTVSZ/CEE Bankwatch Network

⁸ [Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz](#), feltöltve 2021. október 8., letöltés: 2021. december 13.

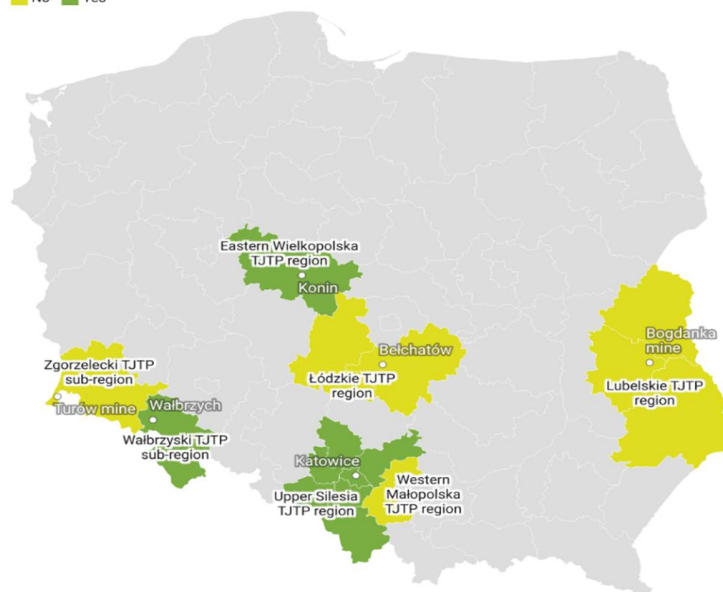
Lengyelország

Lengyelország öt régióra vonatkozóan készített területi igazságos átmenet tervet, köztük **Kelet-Wielkopolska**,⁹ **Felső-Szilézia**,¹⁰ **Lubelskie**,¹¹ **Łódzkie**¹² és **Nyugat-Małopolska régiókra**, valamint **Wałbrzych**¹³ és **Zgorzelec**¹⁴ alrégiókra (mindkettő Alsó-Szilézia vajdaságban található). Az Európai Bizottság azonban csak a kelet-wielkopolskai és a felső-sziléziai régiót, valamint a wałbrzychi alrégiót hagyta jóvá arra, hogy az igazságos átmenet mechanizmusa keretében támogatásban részesüljenek. A többi régiót még nem fogadták el, és továbbra is reménykednek. A tervekről informális tárgyalások folynak az Európai Bizottsággal, és 2022 második vagy harmadik negyedévében várható döntés. A felső-sziléziai területi igazságos átmenet terve például még mindig előkészítés alatt áll, mivel a regionális hatóságok módosításokat kaptak az Európai Bizottságtól, és jelenleg a dokumentum javításán dolgoznak.

2. térkép. A térkép zöld színnel jelzi azt a három régiót, amelyeknél már megerősítették, hogy az Igazságos Átmenet Alap kedvezményezettjei: 1) Kelet-Wielkopolska, amelynek Konin a bányászathoz/energiaágazathoz kapcsolódó főbb városa; 2) a Wałbrzyski alrégió (Alsó-Szilézia része), amelynek Wałbrzych a főbb városa; és 3) Felső-Szilézia, amelynek Katowice a főbb városa. A térkép sárgával jelzi azokat a régiókat, amelyek még nem kaptak megerősítést, hogy bekerültek-e az Igazságos Átmenet Alap kedvezményezettjei közé: 4) Łódzkie és a bányászathoz valamint az energiaszektorhoz kapcsolódó főbb városa, Bełchatów; 5) Lubelskie, ahol az igazságos átmenet tevékenysége elsősorban a Bogdanka bánya köré összpontosul; 6) Zgorzelec alrégió (szintén Alsó-Szilézia része), amely elsősorban a Turów bánya köré összpontosít; és 7) Nyugat-Małopolska.

Just Transition regions in Poland

Priority Just Transition region
No Yes

Map of Polish Just Transition regions based on the Program on European Funds for Just Transition, prepared by the Department for the Coordination of Implementation of EU Funds at the Polish Ministry of Funds and Regional Policy, April 2021.

Map: CEE Bankwatch Network • Created with Datawrapper

⁹ [TERYTORIALNY PLAN SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ PROJEKT](#) (Területi igazságos átmenet tervezet Kelet-Wielkopolska számára), *ARR Transformacja*, 2021. június.

¹⁰ [TERYTORIALNY PLAN SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO 2030](#) (Területi igazságos átmenet tervezet Szilézia számára), *Sziléziai Vajdaság*, 2021. augusztus.

¹¹ [TERYTORIALNY PLAN Sprawiedliwej Transformacji dla WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO](#) (Területi igazságos átmenet tervezet Lubelskie számára), *a Lubelskie vajdaság igazgatósága*, 2021. május.

¹² [TERYTORIALNY PLAN SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO](#) (Területi igazságos átmenet tervezet Łódzkie számára), *Łódzkie vajdaság*, 2021. június 26.

¹³ [TERYTORIALNY PLAN SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2021-2030 SUBREGION WAŁBRZYSKI WERSJA 2.0](#) (Területi igazságos átmenet terv Wałbrzych számára, 2.0 verzió), *Gazdasági Főosztály - Alsó-sziléziai Vajdaság Marsallhivatala*, 2021. június.

¹⁴ [TERYTORIALNY PLAN SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2021-2030: POWIAT ZGORZELECKI](#) (Területi igazságos átmenet terv Zgorzelec számára), *Gazdasági Főosztály - Alsó-Sziléziai Vajdaság Marsallhivatala*, 2021. március.

Románia

Romániában hat területi igazságos átmenet terven dolgoznak. A tervek **Hunedoara, Gorj, Dolj, Galati, Prahova** és **Maros** régiókra vonatkoznak. Csak Gorj és Hunedoara szénbányászati régió, míg a másik négy régiót intenzív üvegházhatást okozó gázkibocsátó területként jelölték meg, amelyek szintén átállási folyamaton mennek keresztül az elkövetkező években. Mind a hat tervet 2021 júliusában nyújtották be az Európai Bizottsághoz, és jelenleg is felülvizsgálat alatt állnak. A Bizottság visszajelzést adott a régióknak, amelyet beépítettek a tervezetekbe.

Szlovákia

Szlovákia jelenleg egy, 3 régióra vonatkozó területi igazságos átmenet terven dolgozik: a **felső-nyitrai**, a **besztercebányai** és a **kassai** régiókra. 2021. december 17-én küldték el a regionális munkacsoportoknak, akik összesen 219 észrevételt tettek; kérdéses, hogy ezekből miket építettek be az EB-nek benyújtott tervbe. A felelős szlovák minisztérium (Beruházások, Regionális Fejlesztés és Informatizáció minisztériuma) várja az Európai Bizottság visszajelzését, az EB észrevételeket megosztják majd a munkacsoportokkal.

Rovinari szénerőmű, Románia. Fotó: Mihai Stoica, 2Celsius

2. rész: Partnerségek

A folyamat kialakítása

Minden országban egy minisztériumot jelöltek ki a területi igazságos átmenet tervek kidolgozásához nyújtott uniós technikai segítségnyújtás kedvezményezettjeként. Ezek a minisztériumok felelősek a tervek elkészítésének felügyeletéért is, beleértve a területi igazságos átmenet tervek kidolgozásához felfogadott tanácsadók munkáját is.

Bulgária

Az Energiaügyi Minisztériumot jelölték ki a bulgáriai területi igazságos átmenet tervek kidolgozásának felügyeletére. A PricewaterhouseCoopers nyújt technikai segítséget. A tanácsadók találkozót szerveztek az önkormányzatokkal, vállalkozásokkal és civil szervezetekkel, de egyetlen igazságos átmenetet megvalósító bolgár régióban sem alakítottak munkacsoportokat.

A bonyolult bolgár politikai helyzet miatt, amelynek részeként három parlamenti választást tartottak 2021-ben, de így sem sikerült állandó kormányt létrehozni, az ország igazságos átmenet folyamata jelentősen késik. A 2021. november 14-i választásokat követően úgy tűnik, hogy egy új, négypárti koalíciós kormány veszi át a hatalmat. A PricewaterhouseCoopers várhatóan 2021. december 12-én adja át a területi igazságos átmenetre vonatkozó ajánlásait, és az új kormány ezt követően kezdi meg a tervek kidolgozását.

Csehország

Csehországban a Regionális Fejlesztési Minisztérium felelős a területi igazságos átmenet tervek kidolgozásáért. Az Európai Unió által biztosított technikai segítségnyújtást a Frankfurt School of Management and Finance és a Prágai Műszaki Egyetem végzi.

A minisztérium 2020 végén létrehozta az Átalakulási Platformot, amely körülbelül 35-40 érdekelt félből áll. A platform feladata az Igazságos Átmenet Operatív Program előkészítése és végrehajtása, valamint a területi igazságos átmenet tervek kidolgozására irányuló részvételi folyamat kialakítása. A szénipar és a minisztérium erőteljesen képviselteti magát a platformban, míg a nem kormányzati szervezeteket csak egyetlen résztvevő képviseli. A platform 1-2 havonta egyszer ülésezik, és az ülések során egyirányú kommunikáció zajlik az igazságos átmenet folyamatának pillanatnyi helyzetéről. Az ülésen kapott információkkal kapcsolatos visszajelzések benyújtására egy hét áll rendelkezésre. A rövid határidő jelentősen gátolja az érdemi észrevételek benyújtásának lehetőségét.

Az Átalakulási Platform mellett a minisztérium létrehozott egy előkészítő csoportot, amelynek feladata a területi igazságos átmenet tervek elkészítése, valamint egy irányítóbizottságot, amelynek feladata az Európai Bizottsággal és a technikai segítségnyújtási csoporttal való kommunikáció koordinálása.

A technikai segítségnyújtás eredményeiről szóló jelentéseket nyilvánosan hozzáférhetővé teszik, de aktívan nem terjesztik azokat.

Észtország

Észtországban az igazságos átmenet folyamata a Gazdasági és Kommunikációs Minisztérium felelősségi körébe tartozik. A folyamat felügyeletére és a munka koordinálására nemzeti irányítóbizottságot hoztak létre. Az irányítóbizottság 21 tagból (és 21 póttagból) áll, akik különböző ágazatokból érkeznek. Megtalálhatók köztük parlamenti képviselők, minisztériumi tisztviselők, vállalkozók, vállalati képviselők és nem kormányzati szervezetek tagjai. Az irányítóbizottság feladata, hogy összegyűjtse az érdekelt felektől érkező információkat,

szükség esetén konkrét elemzéseket rendeljen meg, és igény szerint véleményt nyújtson a kormánynak. A bizottság havonta egyszer ülésezik; a visszajelzések benyújtására az ülést követően egyhetes határidőt szabnak.

Helyi szintű platform is működik a helyi érdekelték véleményének összegyűjtésére; az üléseken azonban elsősorban ugyanazok az érdekelték vettek részt, mint a nemzeti irányítóbizottságban.

Magyarország

Magyarországon az Innovációs és Technológiai Minisztérium felelős az igazságos átmenet folyamatáért. A technikai segítséget a KPMG nyújtja, amely mindhárom magyarországi igazságos átmenet régióban készített kutatási interjúkat. Négy körben szerveztek már igazságos átmenet fórumot, egyet-egyet minden régióban (összesen tizenkettőt) és egy végső konzultációs fórumot. A folyamat általában véve kielégítő volt. A fórumok és műhelytalálkozók befogadó jellegűek voltak, a résztvevők további érdekelt feleket javasoltak a jövőbeli találkozókra. A moderált találkozók interaktív vitatechnikákkal dolgoztak, míg a záró fórumon online szavazási és súlyozási módszereket alkalmaztak. Az érdekelt felek által adott hozzájárulások és ajánlások egy része bekerült a területi igazságos átmenet tervek tervezetébe.

A fő kihívást a helyi érdekelték számára a rendelkezésre állás, a kapacitás és a kapacitásépítési tevékenységek hiánya jelentette. Bár a nyilvánosság részvételét nyíltak és befogadónak szánták, úgy tűnik, hogy a folyamat kevés helyi érdekeltet, nem kormányzati szervezetet, önkormányzatot és polgári érdekcsoportot tudott mozgósítani. A területi igazságos átmenet tervek összefoglaló tervezeteit 2021 májusa és júniusa között terjesztették a részt vevő érdekelt felek között, a vázlatos tervezetet pedig a palyazat.gov.hu oldalon tették nyilvánosan elérhetővé. A minisztérium 2021 augusztusában a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP+) 5. fejezeteként véglegesítette és nyújtotta be az igazságos átmenet terveket, és a végleges tervek összefoglalóját a palyazat.gov.hu oldalon tették közzé. Úgy tűnik, hogy a részletes terveket teljes egészében nem hozták nyilvánosságra. A benyújtott tervek tartalma állítólag nem változott jelentősen, a korábban bemutatott tervekhez képest csak a hivatkozásokkal, a stratégiai környezeti vizsgálat tervezett költségvetési vázlataival és a nyilvánosság részvételéről szóló részekkel egészítették ki.

Lengyelország

A lengyel igazságos átmenet folyamata a Fejlesztési Alapok és Regionális Politika Minisztériumának felelősségi körébe tartozik, és a PricewaterhouseCoopers nyújt hozzá technikai segítséget. A területi igazságos átmenet terveivel kapcsolatos munkát a marsall hivatalok vezetik (vajdasági szinten), amelyek minden lengyel igazságos átmenet régióban külön munkacsoportokat hoztak létre. A csoportok kormánytisztviselőkből, az Európai Bizottság képviselőiből, helyi önkormányzati tisztviselőkből, üzleti szövetségek képviselőiből, egyetemi oktatókból, valamint szakszervezetek és nem kormányzati szervezetek képviselőiből állnak.

A munkacsoportok általában véve eléggé befogadóak és átláthatóak voltak, különösen Kelet-Wielkopolskában, Nyugat-Malopolskában és Felső-Sziléziában. Ezzel szemben a regionális hatóság megakadályozta, hogy a nem kormányzati szervezetek és más érdekelt felek részt vegyenek a lublini munkacsoportban.

A nem kormányzati szervezeteket meghívták az Igazságos Átmenet Alaphoz kapcsolódó munkacsoport üléseire, és részt vettek a lengyel parlament igazságos átmenettel foglalkozó állandó albizottságának ülésein. Ez a csoport az Igazságos Átmenet Alap támogatásának a Pénzalapok és Regionális Fejlesztési Minisztérium alá tartozó új többéves pénzügyi keretbe való beépítésével foglalkozik.

Románia

A Beruházási és Európai Projektek Minisztériumát bízták meg a romániai igazságos átmenet folyamatával. A tervek kidolgozásához a Frankfurt School of Management and Finance nyújt technikai segítséget. A segítségnyújtás független kutatáson, az érintettekkel készített interjúkból származó információkon és a helyi munkacsoportoktól kapott inputon alapul, amelyeket a minisztérium felülvizsgál.

Mind a hat romániai igazságos átmenet régióban működnek munkacsoportok. A Hunedoara és Gorj szénbányászati régiókban, működő munkacsoportoknak 45, illetve 24 tagja van, akiknek többsége üzleti érdekeket képvisel.

A gorji nyilvános konzultáció jelentős volt eddig, és általában kielégítően zajlott. A technikai segítségnyújtásért felelős tanácsadók visszajelzéseket kértek az információkkal kapcsolatban, és azok egy részét beépítették a dokumentumtervezetekbe. Hunedoarában csak a végleges dokumentumhoz kértek visszajelzést.

Szlovákia

Szlovákiában az igazságos átmenet folyamatáért a Beruházási, Regionális Fejlesztési és Informatizációs Minisztérium felel. A PricewaterhouseCoopers technikai segítségnyújtással járul hozzá, amelynek keretében támogatást biztosít a területi igazságos átmenet tervek elkészítéséhez.

Négy munkacsoportot hoztak létre a munka segítésére; egyet-egyet a három szlovákiai igazságos átmenet régió mindegyikére, egyet pedig nemzeti szinten. Az országos munkacsoportnak nyolc különböző minisztériumból vannak tagjai, és a Beruházási, Regionális Fejlesztési és Informatizációs Minisztérium vezeti. A fent említett csoportok mindegyike körülbelül havonta egyszer tartott ülést.

A minisztérium a tanácsadó céggel együtt az érdekelt felekkel és a munkacsoport tagjaival folytatott interjúk révén gyűjti az információkat. Az érdekelt felek, a minisztérium tisztviselői és a tanácsadó cég közötti háromoldalú találkozók lehetővé tették a mélyebb párbeszédet, ami sok más országhoz képest jobb hozzáadott tartalmat eredményezett. A tanácsadó eddig négy anyagot készített:

- 1) egy projektindítást
- 2) egy jelentést az érdekelt felek bevonásáról
- 3) egy jelentést az éghajlat-semlegességre való átállásról
- 4) egy jelentést a leginkább érintett területek kihívásairól, szükségleteiről és cselekvési terveiről

2021 májusában valamennyi munkacsoport tagjai véleményezték a 3. és 4. anyagot. Eddig még nem kaptak visszajelzést vagy információt arról, hogy észrevételeik bekerültek-e a tervezetekbe.

A szlovák kormány proaktív lépéseket tett a helyi érdekelt felek bevonására, és tájékoztató dokumentációt készített a korlátozott tapasztalattal rendelkező érdekelt felek érdemi részvételének elősegítése érdekében.

2022. márciusi frissítés:

A munkacsoportok havonta körülbelül egyszer üléseztek.

3. rész: Összeegyeztethetőség a szolgálati munkadokumentummal

Konin lignitbánya, Kelet-Wielkopolska, Lengyelország. Fotó: Adam Jaroński

A Bizottság szolgálati munkadokumentuma a területi igazságos átmenet tervekről 2021. szeptember 23-án jelent meg.¹⁵ A dokumentum elsődleges célja, hogy pontosításokat nyújtson a Bizottság azon munkatársai számára, akik a tervezetekkel kapcsolatos visszajelzéseket dolgozzák ki. A dokumentum hasznos magyarázatokkal szolgál, és felvázolja a tervek jóváhagyásához szükséges legfontosabb kritériumokat.

Ez a rész bemutatja a kritériumokat, és megvizsgálja, hogy a területi igazságos átmenet tervek jelenleg rendelkezésre álló tervezetei milyen mértékben felelnek meg ezeknek. **Bár több korábbi tervezetet**

¹⁵ Európai Bizottság, [Bizottsági szolgálati munkadokumentum a területi igazságos átmenet tervekről](#).

hozzáférhetővé tették a folyamatban részt vevő valamennyi érdekelt fél számára, a jelenlegi szakaszban a dokumentumok jelenlegi, az illetékes minisztériumok és az Európai Bizottság visszajelzéseiből eredő módosításokat követően készített változatai nem állnak rendelkezésre. Ez azt jelenti, hogy az igazságos átmenet folyamatában érdekelt más szereplők (például a nem kormányzati szervezetek) nem ismerik a területi igazságos átmenet tervek legújabb változatait. Ennek eredményeképpen az alábbi elemzés az utolsó nyilvánosságra hozott verziókon alapul.

A szolgálati munkadokumentum számos követelményt határozott meg a területi igazságos átmenet tervek vonatkozásán, amelyek az elsősorban az Igazságos Átmenet Alapról szóló rendeletben (2021/1056) meghatározott jóváhagyott előírásokból következnek. Ennek eredményeként a területi igazságos átmenet tervek elemzésekor az Európai Bizottság számos olyan szempontot ellenőriz, amelyeket a dokumentum elkészítésekor figyelembe kell venni. Ezek közé tartoznak a következők:

- 1) A területi igazságos átmenet terveknek **részletezniük kell azt az átállási folyamatot, amelyet a régióban az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében végrehajtanak.**
- 2) A terveknek **tartalmazniuk kell a nemzeti szintű átállási folyamat leíró és részletes tervét,** amelynek összhangban kell állnia a nemzeti energia- és klímatervvvel és más nemzeti szintű stratégiai dokumentumokkal, és meg kell adniuk a 2030-as éghajlat- és energiacélok, valamint a 2050-es klímasemlegességi cél felé vezető legfontosabb átállási lépések **ütemezését.**
- 3) **Világosan bizonyítaniuk kell,** hogy 2030-ig vagy azt megelőzően az **érintett régió szintjén megvalósul az átállási folyamat és annak hatása.**
- 4) **Nem terjeszkedhetnek földrajzi hatókörükön túl** olyan régiókra, amelyekben a 2030-as határidőig vagy azt megelőzően lezajló egyértelmű átállási folyamathoz, nem készült el a negatív társadalmi-gazdasági hatásokat vizsgáló elemzés.
- 5) **Összefüggő földrajzi területeket kell lefedniük, és a lehető legnagyobb mértékben tükrözniük kell a funkcionális regionális gazdasági területeket, amelyek megfelelnek a** fosszilis tüzelőanyaggal kapcsolatos tevékenységekben vagy üvegházhatású gázok kibocsátását nagymértékben igénylő ipari folyamatokban **érintett létesítmények és kapcsolódó vállalatok által érintett közösségeknek, munkaerőpiacoknak és gazdasági tevékenységeknek.**
- 6) **Nem tartalmazhatnak a fosszilis tüzelőanyagokkal kapcsolatos tevékenységek folytatásából vagy megkezdéséből,** azaz a hagyományos fosszilis tüzelőanyagokon alapuló új kitermelési vagy termelési kapacitások fenntartásából vagy megnyitásából eredő **bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban.**
- 7) **Lehetővé kell tenniük a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait.**
- 8) **Tervet kell nyújtaniuk a gazdasági diverzifikációra.**

- 9) **Terveket kell felvázolniuk olyan projektekre, amelyek jogosultak támogatásra az Igazságos Átmenet Alap** keretében.
- 10) **Nem tartalmazhatnak olyan projektekre vonatkozó beruházási javaslatokat, amelyek nem tartoznak az igazságos átmenet mechanizmusának hatálya alá** (nukleáris, dohányipari, fosszilis tüzelőanyagok előállítása, tárolása, szállítása vagy elosztása).
- 11) **Foglalkozniuk kell a nehézipari régiókra jellemző, nemekkel kapcsolatos kérdésekkel.**

A különböző országokban eltérő mértékben feleltek meg az igazságos átmenet folyamatai a kritériumoknak. Ez a rész a szolgálati munkadokumentumban meghatározott követelmények tükrében vázolja fel a különböző országokban zajló folyamatokat.

Bulgária

[Nem áll rendelkezésre információ. További információért lásd a többi Bulgária leírást].

Csehország

	<u>Kérdés</u>	<u>Válasz</u>
1.	A területi igazságos átmenet tervek részletezik azt az átállási folyamatot, amelyet a területen az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében hajtanak végre?	Nem
2.	Tartalmazzák a tervek a nemzeti szintű átállási folyamat leírását és részletes tervét, beleértve a 2030-as éghajlat- és energiapolitikai célok felé vezető legfontosabb átállási lépések ütemezését?	Részlegesen
3.	A tervek egyértelmű bizonyítékot biztosítanak az érintett régió szintjén 2030-ig vagy azt megelőzően megvalósítható átállási folyamatra és annak hatására?	Nem
4.	Kiterjesztik a tervek földrajzi hatályát azokra a területekre, ahol a 2030-ig vagy azt megelőzően zajló egyértelmű átállási folyamathoz nem készült negatív társadalmi-gazdasági hatásokat vizsgáló elemzés?	Nem
5.	A tervek összefüggő földrajzi területeket fednek le, és a lehető legnagyobb mértékben tükrözik a funkcionális regionális gazdasági területeket, amelyek megfelelnek a fosszilis tüzelőanyaggal kapcsolatos tevékenységekben vagy üvegházhatású gázok kibocsátását nagymértékben igénylő ipari folyamatokban érintett létesítmények és kapcsolódó vállalatok által érintett közösségeknek, munkaerőpiacoknak és gazdasági tevékenységeknek?	Igen
6.	Tartalmazznak a tervek bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban fosszilis tüzelőanyagokhoz köthető tevékenységek folytatása vagy megkezdése miatt?	Igen
7.	A tervek lehetővé teszik a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait?	Részlegesen

8.	A tervek utat teremtenek a gazdasági diverzifikációhoz?	Részlegesen
9.	A tervek felvázolnak lehetőségeket egyéb, az Igazságos Átmenet Alap keretében támogatható projektek számára?	Igen
10.	A tervek tartalmaznak olyan projektekbe történő beruházásokat, amelyek nem tartoznak a méltányos átmenet mechanizmusa alá?	Nem
11.	A tervek tartalmaznak stratégiát a nemekkel kapcsolatos kérdések kezelésére?	Nem

A cseh területi igazságos átmenet tervek jelenleg több fontos területen is hiányosak. Először is, nem tartalmaznak elegendő részletet és ütemtervet az átmenet folyamataira vonatkozóan. A tervek összhangban vannak a cseh nemzeti energia- és klímatervvvel, de maga a nemzeti terv nem túl ambiciózus, és nem frissítették úgy, hogy tükrözze az uniós szinten 2019-ben elfogadott, 2030-ra vonatkozó 55 százalékos kibocsátáscsökkentési célértéket. A tervek jelenleg túlságosan homályosak és túl kevés valós kötelezettségvállalást tartalmaznak, például a szénhasználat kivezetésének időpontját, a fosszilis tüzelőanyagok állami finanszírozásának fokozatos megszüntetésére vonatkozó terveket és az energiaszegénység elleni intézkedéseket illetően.

A tervek jobban teljesítenek az olyan kérdések tekintetében, mint a gazdasági diverzifikáció, sőt, ezt az átalakulási folyamat alapjaként említik. Kiemelnek más, finanszírozásra jogosult projekteket is. Azonban az energiahatékonyság és a kis- és középvállalkozások támogatásának vonatkozásában több konkrét információra lenne szükség. A tervek nem tesznek említést a nemek közötti egyenlőségről, és nem térnek ki a szénbányász régiókban élő nőkkel kapcsolatos sajátos problémákra.

Észtország

	Kérdés	Válasz
1.	A területi igazságos átmenet tervek részletezik azt az átállási folyamatot, amelyet a területen az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében hajtanak végre?	Igen
2.	Tartalmazzák a tervek a nemzeti szintű átállási folyamat leírását és részletes tervét, beleértve a 2030-as éghajlat- és energiapolitikai célok felé vezető legfontosabb átállási lépések ütemezését?	Részlegesen
3.	A tervek egyértelmű bizonyítékot biztosítanak az érintett régió szintjén 2030-ig vagy azt megelőzően megvalósítható átállási folyamatra és annak hatására?	Nem
4.	Kiterjesztik a tervek földrajzi hatályát azokra a területekre, ahol a 2030-ig vagy azt megelőzően zajló egyértelmű átállási folyamathoz nem készült negatív társadalmi-gazdasági hatásokat vizsgáló elemzés?	Nem
5.	A tervek összefüggő földrajzi területeket fednek le, és a lehető legnagyobb mértékben tükrözik a funkcionális regionális gazdasági területeket, amelyek megfelelnek a fosszilis tüzelőanyaggal kapcsolatos tevékenységekben vagy üvegházhatású gázok kibocsátását nagymértékben igénylő ipari	Igen

	folyamatokban érintett létesítmények és kapcsolódó vállalatok által érintett közösségeknek, munkaerőpiacoknak és gazdasági tevékenységeknek?	
6.	Tartalmaznak a tervek bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban fosszilis tüzelőanyagokhoz köthető tevékenységek folytatása vagy megkezdése miatt?	Igen
7.	A tervek lehetővé teszik a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait?	Részlegesen
8.	A tervek utat teremtenek a gazdasági diverzifikációhoz?	Igen
9.	A tervek felvázolnak lehetőségeket egyéb, az Igazságos Átmenet Alap keretében támogatható projektek számára?	Igen
10.	A tervek tartalmazzanak olyan projektekbe történő beruházásokat, amelyek nem tartoznak a méltányos átmenet mechanizmusa alá?	Részlegesen
11.	A tervek tartalmazzanak stratégiát a nemekkel kapcsolatos kérdések kezelésére?	Részlegesen

Az észti területi igazságos átmenet terv jól illeszkedik a szolgálati munkadokumentumhoz, de bizonyos kérdések továbbra is fennállnak. A terv részletes áttekintést ad a nemzeti és regionális szintű beruházásokról. A nemzeti terv összhangban van az észti nemzeti energia- és klímatervvvel és más hosszú távú stratégiákkal. A 2017-es nemzeti energia- és klímatervet széles körben elavultnak tekintik, mivel az Európai Bizottság által 2019-ben elfogadott 2050-es szén-dioxid-semlegességi cél helyett 2050-re csak 80 százalékos kibocsátáscsökkentési célt tűzött ki. Az uniós céloknak való megfelelés érdekében növelni kéne az észti nemzeti energia- és klímaterv ambícióit.

A terv másik fő problémája, hogy nem szolgáltat egyértelmű bizonyítékot az Ida-Virumaa régióban 2030 előtt megvalósuló átállási folyamatra, nevezetesen azért, mert nem egyértelmű a régióban az olajpala-kitermelés fokozatos megszüntetésének időpontja.

Észtországban nem próbálták meg egyértelmű átmeneti folyamatokkal nem rendelkező régiókra kiterjeszteni az Igazságos Átmenet Alap földrajzi hatályát. A területi igazságos átmenet terv összefüggő földrajzi területre terjed ki, és megfelelően tükrözi a munkaerőpiaccal és a gazdasági tevékenységekkel kapcsolatos kérdéseket.

A terv azonban tartalmaz némi bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban, mivel a fent említettek szerint nem egyértelmű az olajpala-felhasználás fokozatos megszüntetése. Észtország ugyan kötelezettséget vállalt arra, hogy 2035-ig megszünteti az olajpala villamosenergia-termelésre, 2040-ig pedig energiatermelésre történő elégetését, de az olajpala helyett várhatóan a vegyiparban fogják felhasználni. Az eljárás az olajpala (mint közetforma) pirolízis útján palaolajjá történő átalakítását irányozza elő. 2024-ben terveznek megnyitni egy új palaolaj-üzemet. Ez potenciálisan a szén-dioxid-kibocsátás magas szinten való rögzülésének és a csökkentéstől való megnövekedett eltávolodás kockázatát hordozza magában, ezzel is kiemelve az Ida-Virumaa régióban zajló átmenet bizonytalan jellegét.

A területi igazságos átmenet terv hangsúlyt helyez az érintett munkavállalók pénzügyi támogatására, valamint a továbbképzésre és az átképzésre, és ezzel törekszik arra, hogy a régió képes legyen kezelni az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait. Kevés hangsúlyt fektet azonban az induló vállalkozások és a vállalkozásalapítás támogatására.

A terv megfelelő stratégiákat vázol fel a gazdasági diverzifikációra, a nagy és közepes méretű projektek támogatására, az infrastruktúra, a kutatás és fejlesztés előmozdítására, a kisvállalkozások fejlesztésére, az át- és továbbképzésre, valamint a munkahelyüket elvesztő munkavállalók kompenzálására összpontosítva. A terv számos egyéb támogatható projektet is tartalmaz az innováció, a fejlesztés és a kutatás területén.

A területi igazságos átmenet terv kiemeli az Igazságos Átmenet Alap kritériumainak való megfelelés szükségességét, de aggodalomra adhat okot néhány szürke zóna a potenciálisan támogatható beruházások listáján, amelyek az alapokra pályázhatnának. Két projekt például azt állítja, hogy olyan technológiákat fejlesztenek ki, amelyekkel a műanyag hulladékot fosszilis tüzelőanyagok felhasználása nélkül olajjá és gázzá alakíthatják, de a technológia kifejlesztése közvetlenül az olajpalaolajból történő palaolaj-termelés továbbfejlesztésére támaszkodik. Ez azt jelzi, hogy egy palaolajüzem nyitása várható, és Észtország nem hajtja végre a teljes átalakítást.

Egy másik hatalmas kihívást képeznek a távfűtés olajpalától való függetlenítéséhez szükséges intézkedések, amelyek közben nagymértékben a biomasszára támaszkodnak. A környezetvédő civil szervezetek ehelyett alternatívák kombinációját szorgalmazzák (pl. hőszivattyúk telepítése, 100 százalékban megújuló energiába való beruházás és a működési programban felvázolt lakásfelújítási projektek támogatása). Az is megkérdőjelezhetetlenül világos, hogy a teljes energiatermelést és -igényt is csökkenteni kell ahhoz, hogy a biztonságos ökológiai határokon belül maradjanak.

Végül pedig, a területi igazságos átmenet terv nem tesz kifejezett említést a nemek közötti egyenlőségről. Megemlíti azonban, hogy Ida-Virumaa Észtország azon területei közé tartozik, ahol a legmagasabb az életkor, a nemek, a fizikai képességek stb. szerinti egyenlőtlenségek aránya, és hogy ez a probléma sürgős figyelmet igényel.

Magyarország

	<u>Kérdés</u>	<u>Válasz</u>
1.	A területi igazságos átmenet tervek részletezik azt az átállási folyamatot, amelyet a területen az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében hajtanak végre?	Részlegesen
2.	Tartalmazzák a tervek a nemzeti szintű átállási folyamat leírását és részletes tervét, beleértve a 2030-as éghajlat- és energiapolitikai célok felé vezető legfontosabb átállási lépések ütemezését?	Részlegesen

3.	A tervek egyértelmű bizonyítékot biztosítanak az érintett régió szintjén 2030-ig vagy azt megelőzően megvalósítható átállási folyamatra és annak hatására?	Igen
4.	Kiterjesztik a tervek földrajzi hatályát azokra a területekre, ahol a 2030-ig vagy azt megelőzően zajló egyértelmű átállási folyamathoz nem készült negatív társadalmi-gazdasági hatásokat vizsgáló elemzés?	Nem
5.	A tervek összefüggő földrajzi területeket fednek le, és a lehető legnagyobb mértékben tükrözik a funkcionális regionális gazdasági területeket, amelyek megfelelnek a fosszilis tüzelőanyaggal kapcsolatos tevékenységekben vagy üvegházhatású gázok kibocsátását nagymértékben igénylő ipari folyamatokban érintett létesítmények és kapcsolódó vállalatok által érintett közösségeknek, munkaerőpiacoknak és gazdasági tevékenységeknek?	Igen
6.	Tartalmaznak a tervek bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban fosszilis tüzelőanyagokhoz köthető tevékenységek folytatása vagy megkezdése miatt?	Igen
7.	A tervek lehetővé teszik a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait?	Részlegesen
8.	A tervek utat teremtenek a gazdasági diverzifikációhoz?	Részlegesen
9.	A tervek felvázolnak lehetőségeket egyéb, az Igazságos Átmenet Alap keretében támogatható projektek számára?	Igen
10.	A tervek tartalmaznak olyan projektekbe történő beruházásokat, amelyek nem tartoznak a méltányos átmenet mechanizmusa alá?	Részlegesen
11.	A tervek tartalmaznak stratégiát a nemekkel kapcsolatos kérdések kezelésére?	Nem

A magyar területi igazságos átmenet tervek jól illeszkednek a szolgálati munkadokumentumban meghatározott kritériumokhoz. Néhány kérdés és aggály azonban még mindig fennáll. A területi igazságos átmenet tervek nemzeti és regionális szinten is megfelelően részletezik a tervezett átmeneteket, de úgy tűnik, hogy igyekeznek a konkrét részleteket a lehető legrugalmasabban megfogalmazni. Ezek a tervezett átmenetek összhangban vannak a nemzeti energia- és klímatervvvel és más vonatkozó középtávú stratégiákkal. A fő aggály az, hogy maga a nemzeti energia- és klímaterv nem elég ambiciózus. Ez különösen abból fakad, hogy a magyar nemzeti energia- és klímaterv szerint 2050-ig fosszilis gáz- és nukleáris energiaforrásokra kívánnak támaszkodni.¹⁶

A tervek földrajzi vonatkozásával kapcsolatban nincsenek problémák. Mindegyik összefüggő területekhez kapcsolódik, amelyek egymással összekapcsolt munkaerőpiacokkal és infrastruktúrával rendelkeznek. Nem történtek olyan lépések sem, amelyek az igazságos átmenet finanszírozásának földrajzi hatályát az igazságos átmenet mechanizmusán kívüli régiókra terjesztenék ki.

A területi igazságos átmenet tervek nem tartalmaznak bizonytalanságot az átállási folyamatok végrehajtásával kapcsolatban. Egyik terv sem tesz közvetlen utalást a fosszilis tüzelőanyagokkal kapcsolatos tevékenységekre

¹⁶ Európai Bizottság, [National energy and climate plans](#), hozzáférés: 2021. december 13.

folytatására vagy újak megkezdésére. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez nem mondható el más 2030-as és 2050-es tervekről és hivatalos nyilatkozatokról, amelyek a szénből gáz projektekre és az atomenergiára mint az átmeneti folyamatok kulcsfontosságú elemeire hivatkoznak, bár ezeket a tevékenységeket nem az Európai Unió vagy a Helyreállítási és Rugalmassági Eszköz forrásaiból tervezik finanszírozni.

A tervek alkalmasnak tűnnek arra, hogy a régiók részlegesen megfelelően kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait. Nagy hangsúlyt fektetnek a munkahelyteremtésre, a kapacitásépítésre és az érintett munkavállalók és családjaik átképzésére. A tervek a gazdasági diverzifikációra és egyéb támogatható tevékenységekre vonatkozóan is tartalmazznak néhány részletet. Ebben a részben a fő aggályok a rossz forrásfelvételi arányokhoz kapcsolódnak. Jelentős és célzott erőfeszítésekre, valamint kapacitásépítésre lesz szükség annak biztosításához, hogy elegendő finanszírozás jusson a kis- és középvállalkozásokhoz, az induló vállalkozásokhoz és a helyi közösségekhez a régiókban. További aggodalomra ad okot, hogy a régiókban a regionális egyetemeken (amelyeket privatizáltak és alapítványok tartanak fenn) keresztül kutatásra és innovációra juttatott finanszírozás meghaladja a teljes finanszírozás 10 százalékát.

Végül, a magyar területi igazságos átmenet tervek közül egyik sem említi a nemek közötti egyenlőséget vagy olyan stratégiákat, amelyekkel kezelni lehet a nehézipari, különösen a szénbányászati múltú területekre jellemző, nemekkel kapcsolatos kérdéseket.

Lengyelország

	Kérdés	Válasz
1.	A területi igazságos átmenet tervek részletezik azt az átállási folyamatot, amelyet a területen az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében hajtanak végre?	Részlegesen
2.	Tartalmazzák a tervek a nemzeti szintű átállási folyamat leírását és részletes tervét, beleértve a 2030-as éghajlat- és energiapolitikai célok felé vezető legfontosabb átállási lépések ütemezését?	Részlegesen
3.	A tervek egyértelmű bizonyítékot biztosítanak az érintett régió szintjén 2030-ig vagy azt megelőzően megvalósítható átállási folyamatra és annak hatására?	Részlegesen
4.	Kiterjesztik a tervek földrajzi hatályát azokra a területekre, ahol a 2030-ig vagy azt megelőzően zajló egyértelmű átállási folyamathoz nem készült negatív társadalmi-gazdasági hatásokat vizsgáló elemzés?	Részlegesen
5.	A tervek összefüggő földrajzi területeket fednek le, és a lehető legnagyobb mértékben tükrözik a funkcionális regionális gazdasági területeket, amelyek megfelelnek a fosszilis tüzelőanyaggal kapcsolatos tevékenységekben vagy üvegházhatású gázok kibocsátását nagymértékben igénylő ipari folyamatokban érintett létesítmények és kapcsolódó vállalatok által érintett közösségeknek, munkaerőpiacoknak és gazdasági tevékenységeknek?	Igen
6.	Tartalmazznak a tervek bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban fosszilis tüzelőanyagokhoz köthető tevékenységek folytatása vagy megkezdése miatt?	Igen

7.	A tervek lehetővé teszik a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait?	Részlegesen
8.	A tervek utat teremtenek a gazdasági diverzifikációhoz?	Igen
9.	A tervek felvázolnak lehetőségeket egyéb, az Igazságos Átmenet Alap keretében támogatható projektek számára?	Részlegesen
10.	A tervek tartalmazzanak olyan projektekbe történő beruházásokat, amelyek nem tartoznak a méltányos átmenet mechanizmusa alá?	Nem
11.	A tervek tartalmazzanak stratégiát a nemekkel kapcsolatos kérdések kezelésére?	Részlegesen

A lengyelországi helyzet régióként nagyon eltérő. A kelet-wielkopolszakai régió nagyon erős területi igazságos átállási tervvel rendelkezik, amely részletezi az átállási folyamatot, és tartalmazza a 2030-as cél felé vezető lépéseket. Kelet-Wielkopolska TJTP-je azon kevesek egyike, amelynek célkitűzései túlmutatnak a nemzeti energia- és klímaterv ambícióin. A másik ilyen példa az alsó-sziléziai Wałbrzych kistérség, amely Kelet-Wielkopolskához hasonlóan kijelentette, hogy 2040-re el kívánja érni a klímasemlegességet. Felső-Szilézia és Małopolska régiói jelenleg nem teljesítik megfelelően a kritériumokat. A sziléziai bányáknak nincs meghatározott kivezetési időpontja, míg a nyugat-malopolszakai bányák a tervek szerint 2049-ig folytatják a kitermelést. Hasonlóképpen, Łódzkie, Lubelskie és Zgorzelec régiókban továbbra is jelentős problémák találhatók. A szén fokozatos kivezetése tekintetében Lubelskie nem kötelezte el magát egy dátum mellett, és a tevékenység meghosszabbítása érdekében a kokszzszen kitermelését javasolta. A Zgorzelec kistérségben található Turów bánya az előrejelzések szerint 2044-ig fog üzemelni.

Lengyelországban az átállási folyamatok végrehajtásával kapcsolatos bizonytalanság az egyik fő probléma. Számos régió jóval a 2030-as és 2050-es kibocsátáscsökkentési célokkal összhangban lévő határidőkön túl is a fosszilis tüzelőanyagok kitermelését vagy az azokkal folytatott energiatermelés fenntartását tervezi. Felső-Sziléziában nemrég adtak ki egy szénbányászati engedélyt, és legalább egy további engedély megszerzése folyamatban van. A Zgorzelec kistérségben található turóvi bánya, amely a tervek szerint 2044-ig üzemben marad, szintén ezt a tendenciát támasztja alá.

A Łódzkie, Lubelskie és Zgorzelec régiók kivételével a lengyel TJTP-k általában véve megfelelőek ahhoz, hogy a régiók képesek legyenek kezelni az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait. A łódzkie-i Bełchatów bánya nem rendelkezik olyan tervekkel, amelyekkel a helyi gazdaságot támogatná, hogy a bányászok számára munkahelyeket teremtsen. Az összes területi igazságos átmenet terv tartalmaz tervek a gazdaság diverzifikálására, és, a zgorzelec-i kistérség tervének kivételével, mindegyik tartalmaz más lehetséges, az igazságos átmenet mechanizmusa keretében támogatható tevékenységeket.

Végezetül a legtöbb terv nem említi a nemekkel kapcsolatos kérdéseket, de a Kelet-Wielkopolska régióra vonatkozó terv megemlíti a női álláskeresőkre célzott támogatását.

Románia

	<u>Kérdés</u>	<u>Válasz</u>
1.	A területi igazságos átmenet tervek részletezik azt az átállási folyamatot, amelyet a területen az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében hajtanak végre?	Nem
2.	Tartalmazzák a tervek a nemzeti szintű átállási folyamat leírását és részletes tervét, beleértve a 2030-as éghajlat- és energiapolitikai célok felé vezető legfontosabb átállási lépések ütemezését?	Részlegesen
3.	A tervek egyértelmű bizonyítékot biztosítanak az érintett régió szintjén 2030-ig vagy azt megelőzően megvalósítható átállási folyamatra és annak hatására?	Igen
4.	Kiterjesztik a tervek földrajzi hatályát azokra a területekre, ahol a 2030-ig vagy azt megelőzően zajló egyértelmű átállási folyamathoz nem készült negatív társadalmi-gazdasági hatásokat vizsgáló elemzés?	Nem
5.	A tervek összefüggő földrajzi területeket fednek le, és a lehető legnagyobb mértékben tükrözik a funkcionális regionális gazdasági területeket, amelyek megfelelnek a fosszilis tüzelőanyaggal kapcsolatos tevékenységekben vagy üvegházhatású gázok kibocsátását nagymértékben igénylő ipari folyamatokban érintett létesítmények és kapcsolódó vállalatok által érintett közösségeknek, munkaerőpiacoknak és gazdasági tevékenységeknek?	Igen
6.	Tartalmaznak a tervek bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban fosszilis tüzelőanyagokhoz köthető tevékenységek folytatása vagy megkezdése miatt?	Igen
7.	A tervek lehetővé teszik a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait?	Részlegesen
8.	A tervek utat teremtenek a gazdasági diverzifikációhoz?	Igen
9.	A tervek felvázolnak lehetőségeket egyéb, az Igazságos Átmenet Alap keretében támogatható projektek számára?	Igen
10.	A tervek tartalmaznak olyan projektekbe történő beruházásokat, amelyek nem tartoznak a méltányos átmenet mechanizmusa alá?	Igen
11.	A tervek tartalmaznak stratégiát a nemekkel kapcsolatos kérdések kezelésére?	Nem

A román területi igazságos átmenet tervek jelenleg meglehetősen gyengék, és továbbra is komoly aggályok merülnek fel velük kapcsolatban. A tervek nem tartalmaznak kellő részletességet vagy ütemtervet az átállási folyamatokra vonatkozóan, mivel a folyamatokat túlságosan általános megfogalmazásban határozzák meg. Átfogóbb és integráltabb megközelítésre lenne szükség. Bár a tervek említést tesznek az éghajlatsemleges gazdaságról, hiányzik az ehhez vezető hiteles út. A tervek összhangban állnak a román nemzeti energia- és klímateranggal, de a dokumentum maga elavult és nem elég ambiciózus.

A tervek továbbá bizonytalanságokat tartalmaznak az átmenet végrehajtásával kapcsolatban, elsősorban azért, mert a gázra többször is a megoldás részeként hivatkoznak. A Hunedoara régióra vonatkozó területi igazságos átmenet terv a hidrogénre is utalást tesz, anélkül, hogy pontosítaná, hogy a hidrogént megújuló vagy fosszilis energiaforrásokból állítanák-e elő.

A tervek megfelelőnek tűnnek ahhoz, hogy a régiók képesek legyenek kezelni az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait, és a tervek tartalmazzák az átképzés, a munkahelyteremtés és a kibocsátáscsökkentés körvonalait. A tervek a gazdasági diverzifikáció és további támogatható tevékenységek megvalósításáról is részletes elképzeléseket tartalmaznak. Bár a projekttervek általában véve jók, tovább lehetne őket fejleszteni egy integráltabb megközelítés elfogadásával, amely nagyobb hangsúlyt fektet a szinergiák létrehozására.

A területi igazságos átmenet tervek gázprojektek formájában utalást tesznek olyan tevékenységekre, amelyek nem tartoznak az igazságos átmenet mechanizmus hatálya alá. A szolgálati munkadokumentum kifejezetten kimondja, hogy a fosszilis tüzelőanyagok termelése, tárolása, szállítása és elosztása nem támogatható az igazságos átmenet mechanizmus keretében. A romániai területi igazságos átmenet tervek mégis tartalmaznak gázprojekteket.

Végezetül aggályos az is, hogy egyetlen romániai területi igazságos átmenet terv sem említi a nemek közötti egyenlőség kérdését, annak ellenére, hogy a szolgálati munkadokumentum világossá tette, hogy az ilyen hivatkozások erősítenék a terveket.

Szlovákia

2022. márciusi frissítés: az alábbi táblázat tartalmazza annak értékelését, hogy Szlovákia TJTP-je mennyiben felel meg az EU előírásoknak.

	<u>Kérdés</u>	<u>Válasz</u>
1.	A területi igazságos átmenet tervek részletezik azt az átállási folyamatot, amelyet a területen az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében hajtanak végre?	Nem
2.	Tartalmazzák a tervek a nemzeti szintű átállási folyamat leírását és részletes tervét, beleértve a 2030-as éghajlat- és energiapolitikai célok felé vezető legfontosabb átállási lépések ütemezését?	Nem
3.	A tervek egyértelmű bizonyítékot biztosítanak az érintett régió szintjén 2030-ig vagy azt megelőzően megvalósítható átállási folyamatra és annak hatására?	Részlegesen
4.	Kiterjesztik a tervek földrajzi hatályát azokra a területekre, ahol a 2030-ig vagy azt megelőzően zajló egyértelmű átállási folyamathoz nem készült negatív társadalmi-gazdasági hatásokat vizsgáló elemzés?	Nem
5.	A tervek összefüggő földrajzi területeket fednek le, és a lehető legnagyobb mértékben tükrözik a funkcionális regionális gazdasági területeket, amelyek megfelelnek a fosszilis tüzelőanyaggal kapcsolatos tevékenységekben vagy üvegházhatású gázok kibocsátását nagymértékben igénylő ipari	Igen

	folyamatokban érintett létesítmények és kapcsolódó vállalatok által érintett közösségeknek, munkaerőpiacoknak és gazdasági tevékenységeknek?	
6.	Tartalmaznak a tervek bizonytalanságot az átállási folyamat végrehajtásával kapcsolatban fosszilis tüzelőanyagokhoz köthető tevékenységek folytatása vagy megkezdése miatt?	Részlegesen
7.	A tervek lehetővé teszik a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait?	Igen
8.	A tervek utat teremtenek a gazdasági diverzifikációhoz?	Igen
9.	A tervek felvázolnak lehetőségeket egyéb, az Igazságos Átmenet Alap keretében támogatható projektek számára?	Igen
10.	A tervek tartalmazzanak olyan projektekbe történő beruházásokat, amelyek nem tartoznak a méltányos átmenet mechanizmusa alá?	Részlegesen
11.	A tervek tartalmazzanak stratégiát a nemekkel kapcsolatos kérdések kezelésére?	Nem

A szlovák TJTP jó úton halad, és már viszonylag jól fejlett. A terv jól illeszkedik a JTF rendelethez, és a közösségeknek megfelelő, összefüggő földrajzi területeket fed le, megfelel a munkaerőpiacoknak és a régiók gazdasági tevékenységeinek. A terv továbbá olyan gazdasági ágazatokra összpontosít, amelyek támogathatóak és a közös vállalkozásról szóló rendeletben prioritásként szerepelnek. A terv középpontjában a gazdasági ágazatok fejlesztése áll a kis- és középvállalkozások és az induló vállalkozások támogatása révén. Számos javaslatot tesznek egyéb támogatható beruházásokra a kutatás és innováció, a megújuló energia, a körforgásos gazdaság és a szociális infrastruktúra területén. A terv összességében alkalmasnak tűnik az átmenet szociális, foglalkoztatási és foglalkoztatási kérdései, gazdasági és környezeti hatásainak kezelésére.

Néhány aggály azonban továbbra is fennáll. Az Európai Bizottság szolgálati munkadokumentuma tisztázza, hogy a TJTP-knek a következőket területi szinten két tényezőt kell felvázolniuk:

- (1) Egyértelmű bizonyítékok egy 2030 előtti, helyi társadalmi-gazdasági hatással járó átállási folyamatra.
- (2) Részletes áttekintés azokról az intézkedésekről, amelyeket helyben fognak bevezetni vagy már most is bevezetnek az éghajlatsemleges gazdaság elérése érdekében.

A szlovák TJTP jelenleg mindkét szempontot illetően hiányos. Konkrétan hiányzik a folyamatban lévő átállási folyamatra és a 2030-as és 2050-es célok felé vezető hiteles útra vonatkozó bizonyíték. Elsősorban azért, mert a terv kizárólag az EU kibocsátáskereskedelmi rendszere (EU-ETS) keretében működő nagyvállalatokra összpontosít. Meg kell jegyezni, hogy a TJTP gyengeségei a szén-dioxid-semleges régiók felé vezető út tervezéséhez és koordinálásához szükséges stabil szakmai kapacitások hiányának tulajdoníthatók.

Nemzeti szinten az Európai Bizottság szolgálati munkadokumentuma egyértelművé teszi, hogy a TJTP-knek biztosítaniuk kell:

(1) A nemzeti szinten tervezett átállási folyamat leírását, kiegészítve a 2030-ra kitűzött uniós éghajlat-változási célok eléréséhez tervezett kulcsfontosságú lépések ütemezésével, amelyek összhangban vannak a nemzeti energia- és éghajlat-változási tervekkel.

(2) Részletes nemzeti terv az éghajlatsemleges gazdaság felé vezető átmenet folyamatára vonatkozóan.

A jelenlegi TJTP-tervezet nagyrészt egyiket sem biztosítja. A TJTP nem vázolja fel sem a nemzeti szintű átállási folyamatok leírását, sem a kapcsolódó ütemterveket. Inkább arra a megállapításra szorítkozik, hogy a felvázolt intézkedések összhangban vannak a szlovák nemzeti energia- és éghajlatvédelmi tervvel. A TJTP szintén nem tartalmaz részletes tervet a klímasemleges gazdaságra való átállási folyamatra vonatkozóan.

Továbbá a szlovák TJTP némi bizonytalanságot tartalmaz a fosszilis tüzelőanyagokkal kapcsolatos tevékenységekkel kapcsolatban. A TJTP a megoldás részeként említi a gázprojekteket, és utal hidrogénprojektekre is, anélkül, hogy pontosítaná, hogy a hidrogént megújuló vagy fosszilis energiaforrásokból állítják-e elő. Ez nincs összhangban az Igazságos Átmeneti Alapról szóló rendeletben meghatározott követelményekkel, és ezt ki kell javítani. Azt is meg kell jegyezni, hogy a szlovák TJTP nem tesz semmilyen utalást a nemek közötti egyenlőségre vagy a nők munkaerő-piaci részvételére.

Összefoglalva, a szlovák TJTP meglehetősen jól halad. A jövőben módosítani kell, hogy részletesebben ismertesse a helyi és nemzeti szinten már folyamatban lévő átállási folyamatokat, valamint a jövőbeni lépéseket az éghajlat-semleges gazdaság elérése érdekében. A tervnek továbbá egyértelműbbé kell tennie a fosszilis tüzelőanyagok jövőbeni szerepét, annak biztosítása érdekében, hogy ne szerepeljenek benne olyan projektek, amelyek nem jogosultak az Igazságos Átmeneti Alap keretében nyújtott támogatásra.

4. rész: Következtetések és ajánlások

Országokként és régióként nagy különbségek találhatók. A területi igazságos átmenet tervek egy része ambiciózus és a helyzet alapos felmérésén alapul, ugyanakkor reális és alkalmas a helyi lakosság bevonására. Más tervek azonban ambíciójukat tekintve gyengék; némelyik nem mutat fel hiteles utakat és határidőket a célok eléréséhez; megint mások a helyi érdekelt bevonása nélkül készültek, ami kétségeket ébreszt azzal kapcsolatban, hogy képesek-e helyi lelkesedést és projektbefogadást teremteni. A kisebb érdekelt (kis önkormányzatok, helyi vállalkozások, kis- és középvállalkozások, helyi nem kormányzati szervezetek stb.) korábban jelezték, hogy a következő év egyik legnagyobb kihívása az lesz, hogy nem rendelkeznek elegendő kapacitással az olyan projektek előkészítéséhez, amelyeket az igazságos átmenet mechanizmus követelményeinek teljesítése érdekében kellene végrehajtani.

Az országok többségében a folyamat átláthatóságát is jelentősen javítani kell, és ez igaz a folyamat benyújtási szakaszára is. A határidők, a visszajelzésekre adott válaszidők és más gyakorlati módok gyakran hiányoznak, ami megnehezíti a folyamatban való részvételt és annak nyomon követését. A tervek aktualizált változatára és a javasolt módosításokra vonatkozó információkhoz való hozzáférés korlátozott volt. Ez ellentétes magával a partnerség elvével, mivel jelenleg a különböző érdekelt felek nem tudják, hogy milyen

módosításokat javasoltak a dokumentumok tervezetéhez, és milyen korrekciókat hajtottak ténylegesen végre. Így jelenleg csak kiválasztott, kiváltságos hatóságok kapnak friss információkat arról, hogy milyen végleges formát öltöttek ezek a dokumentumok.

Most, hogy kezdetét veszi a területi igazságos átmenet tervek jóváhagyása és a végrehajtási szakasz létfontosságú, hogy az Európai Bizottság ragaszkodjon az igazságos átmenet mechanizmusáról szóló rendeletben és a területi igazságos átmenet tervekkel kapcsolatos szolgálati munkadokumentumban meghatározott kritériumokhoz, miközben a helyszínen dolgozók előtt álló kihívások jobb megismerése alapján saját megközelítését is továbbfejleszti a különböző országokban és régiókban.

A következő konkrét ajánlásokat fogalmazzuk meg:

A folyamat minden szakaszában fenn kell tartani az információhoz való hozzáférést, valamint magas szinten kell ápolni az átláthatóságot és a partnerséget.

- A folyamat valamennyi érdekeltje számára hozzáférést kell biztosítani a területi igazságos átmenet tervek tervezetének módosítására vonatkozó ajánlásokhoz. Alapos visszajelzést kell adni arról is, hogy ezeket a módosítási javaslatokat hogyan vették figyelembe a végleges változatokban.
- Az érdekelt feleknek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a végleges változatokkal kapcsolatban észrevételeket tegyenek, mielőtt azokat eljuttatják az Európai Bizottsághoz.
- Amint csak lehet, minden érdekelt fél számára hozzáférést kell biztosítani a területi igazságos átmenet tervek Európai Bizottságnak elküldött végleges változataihoz.
- Ezenkívül az Európai Bizottság által az igazságos átmenet régióinak nyújtott technikai segítségnyújtás részeként könnyű hozzáférést kell biztosítani (pl. a START-hoz hasonlóan egy erre a célra létrehozott weboldal formájában) valamennyi szakértői jelentéshez. Jelenleg ezekhez nem lehet mindig könnyen hozzáférni.

Továbbra is törekedni kell a partnerségi elv alkalmazására.

- Az Európai Bizottságnak nem szabad olyan területi igazságos átmenet tervet jóváhagynia, amelyet úgy dolgoztak ki, hogy nem folytattak széles körű és érdemi konzultációt az érdekelt felekkel.
- A monitoringbizottságok tagjainak legalább egyharmadát a civil társadalom szervezetei kell, hogy adják. A területi igazságos átmenet tervek végrehajtásáról szóló valódi párbeszéd biztosítása érdekében valamennyi tag számára biztosítani kell az arányos szavazati jogot, valamint az információkhoz való időben történő és egyenlő hozzáférést.
- Az Európai Bizottságnak fel kell mérnie az érdekelt felek bevonására és a kapacitásépítés támogatására vonatkozó kötelezettségvállalásokat a végrehajtási szakaszban.

- Konkrét lépéseket kell tenni az alulreprésentált csoportok, például a fiatalok és a nők monitoringbizottságokba történő bevonása érdekében.

Növelni kell az éghajlat-politikai célkitűzéseket, és a fosszilis tüzelőanyagokat ki kell zárni minden átalakítási tervből.

- Ha a területi igazságos átmenet terveket úgy dolgozták ki, hogy azok összhangban legyenek a nemzeti energia- és klímatervekben szereplő **elavult** kibocsátáscsökkentési célokkal, az Európai Bizottságnak határozott javaslatot kell tennie az ambíció növelésére az európai klímarendelemben meghatározott céloknak való megfelelés érdekében.
- Nem szabad jóváhagyni azokat a területi igazságos átmenet terveket, amelyek nem határoznak meg világos tervet és ütemezést a szén és az olajpala 2030-ig történő fokozatos kivonására.
- Bár számos területi igazságos átmenet terv nem tartalmaz olyan terveket, amelyek nem felelnének meg az igazságos átmenet mechanizmus követelményeinek, az országokról tudható, hogy olyan fosszilis tüzelőanyagokkal kapcsolatos beruházásokat és a kapcsolódó termelési létesítmények megnyitását tervezik, amilyen például az észtországi Ida Virumaa-i palaolaj-üzem, az új bányák megnyitása a lengyelországi Felső-Sziléziában vagy a magyarországi mátrai erőmű tervezett szén-gáz átállítása. Románia esetében a gáztermelés közvetlenül is szerepel a területi igazságos átmenet tervekben. A gázt számos közép- és kelet-európai országban a távfűtés kihívásainál az átállás tüzelőanyagaként is javasolják. Az ilyen projekteket az igazságos átmenet célkitűzéseivel való összhangjuk, a nem fenntartható megoldások által kiváltott szén-dioxid-kibocsátásokat rögzítő időszakok hatása és a jobb alternatívák kiszorítása szempontjából kell értékelni. Ezek a projektek veszélyeztetik annak lehetőségét, hogy adott régiók európai uniós finanszírozásban részesüljenek, és ezért ezeket a projekteket meg kell jelölni.

A kisebb érdekeltek számára kapacitásépítési tevékenységeket kell biztosítani.

- Helyi és regionális tájékoztató kampányokat kell szervezni a kisebb érdekeltek (kis önkormányzatok, helyi vállalkozások, kis- és középvállalkozások, helyi nem kormányzati szervezetek stb.) igazságos átmenet folyamatába való fokozott bevonása érdekében.
- Célzottabb támogatást és segítséget kell nyújtani a kisebb érdekelteknek az igazságos átmenet projektjeinek előkészítéséhez, hogy ők is részt vehessenek az igazságos átmenet alapok megvalósításában.
- A kisebb érdekelt feleknek több információt kell kapniuk az igazságos átmenet követelményeiről és lehetőségeiről.

A nemekkel kapcsolatos stratégiákat érdemben be kell építeni az igazságos átmenet folyamatába.

- Mivel a közép- és kelet-európai területi igazságos átmenet tervek többsége nem rendelkezik ilyen stratégiával, vagy csak általánosságban érinti a témát, azt javasoljuk, hogy gyakoroljanak nagyobb nyomást a nemekkel kapcsolatos társadalmi és gazdasági kérdésekkel foglalkozó tervek beemelésére, mivel ezek a problémák a legtöbb olyan régióra jellemzőek, ahol a gazdaság a nehéziparon alapul.
- Abból következően, hogy a legtöbb terv és vita arra összpontosít, hogy alternatív munkahelyeket biztosítson az érintett ágazatokban foglalkoztatott férfiak számára az átálló régiókban, nagyobb figyelmet kellene fordítani a nőkre, például az adminisztratív munkakörökben dolgozókra, akik szintén elveszítik jövedelemforrásukat.

Fordította: Géczy Balázs

Lektorálta: Botár Alexa, MTVSZ